

Текст неофіційного перекладу рішення

Обставини справи

Справа стосувалася рішення про позбавлення матері материнських прав та надання дозволу на усиновлення її доньки прийомними батьками.

У квітні 2011 року заявниця народила доньку; органи соціального захисту дітей організували для заявниці перебування в сімейному центрі з урахуванням стану її психічного здоров'я. У центрі зауважили, що заявниця мала значні труднощі в піклуванні за дитиною та не співпрацювала з персоналом; органи соціального захисту дітей вирішили помістити її доньку під опіку в невідкладному порядку, коли останній було лише 9 днів.

Ці органи далі звернулися до Окружної ради соціального захисту з клопотанням про поміщення дитини до прийомної сім'ї. У вересні 2011 року Рада заслухала сторони та 8 свідків і дійшла висновку, що заявниця була здатна доглядати за дитиною на практичному рівні, але не на емоційному. Рада визнала, що поміщення до прийомної сім'ї доньки заявниці може бути довготривалим і надала їй право побачень із донькою тривалістю по дві години 4 рази на рік.

Заявниця безуспішно оскаржувала рішення про поміщення дитини до прийомної сім'ї.

Зрештою в червні 2015 року Рада, до якої входили юрист, який діяв у якості професійного судді, психолог та неспеціаліст (layperson), прийняла рішення про позбавлення заявниці материнських прав та надала дозвіл на усиновлення.

Рада заслуховувала декілька свідків упродовж двох днів; заявниця також була присутня разом зі своїм адвокатом. Рада визнала, що таке усиновлення відповідатиме інтересам дитини.

Заявниця оскаржила це рішення до судів, судове засідання щодо якого відбулося в грудні 2015 року. Окружний суд, діючи у складі, схожому / аналогічному до складу Ради, провів новий розгляд справи впродовж декількох днів, під час якого заявниця мала можливість знову навести свої аргументи. Зрештою суди погодилися з висновками Ради, вказавши, що цілком імовірно, заявниця не зможе постійно забезпечувати належний догляд за своєю донькою, враховуючи її слабкі когнітивні функції, і що таке усиновлення буде відповідати найкращим інтересам її доньки, яка була чутливою, вразливою та міцно прив'язаною до своїх прийомних батьків.

У 2016 році заявниці було відмовлено в наданні дозволу на подачу скарги до Вищого суду, а Верховний суд пізніше відхилив її скаргу на це рішення.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції, заявниця скаржилася на рішення національних органів влади з позбавлення її материнських прав та надання дозволу на усиновлення її доньки прийомними батьками.

Оцінка Суду

ЄСПЛ визнав, що рішення органів влади щодо материнських прав заявниці на її доньку і, зрештою, її усиновлення прийомними батьками становило втручання в право заявниці на повагу до її сімейного життя і що таке втручання було згідно із законом та переслідувало легітимну мету. Тому залишалося з'ясувати, чи були вжиті заходи необхідними в демократичному суспільстві.

Щодо процесів прийняття рішень як Радою, так й Окружним судом ЄСПЛ встановив, що ці процеси були комплексними і що заявниці було надано відповідний захист її інтересів з тим, щоб вона могла повною мірою представити свою справу. ЄСПЛ також задоволений проведенням органами влади глибокого / повного аналізу відповідних аспектів справи.

Повертаючись до питання, чи надали органи влади відповідні й достатні підстави для вжиття оскаржуваних рішень, ЄСПЛ підкреслив, що він має розглядати ці рішення в контексті, беручи до уваги попередні рішення та процедури, у світлі всієї справи загалом. Оскільки рішення Окружного суду було остаточним рішенням по суті справи, ЄСПЛ зосередив свій розгляд саме на ньому.

На думку Суду, наведені Окружним судом причини з виправдання усиновлення, а саме: слабкість когнітивних функцій та навичок з піклування, чутливість дитини та прив'язаність до своїх прийомних батьків порівняно з обмеженими зв'язками зі своєю біологічною матір'ю, відкритість усиновлювачів до контакту між заявницею та її донькою, якщо та коли її донька забажає цього, – мали стосунок до питання про необхідність ужитих заходів.

Що стосується питання, чи були наведені Окружним судом причини для виправдання оскаржуваних заходів, ЄСПЛ нагадав, що він раніше утримувався від спроб розвінчати протилежні міркування, притаманні питанням щодо того, чи усиновлення або довготривале поміщення під опіку могло найбільшою мірою відповідати інтересам дитини в конкретній справі, та не схильний приймати інший підхід у цій справі. Однак ЄСПЛ підкреслив, що усиновлення, як правило, тягне за собою розрив сімейних зв'язків тією мірою, що згідно з усталеною практикою Суду було дозволено лише за надзвичайно виняткових обставин.

У цій справі ЄСПЛ зауважив, що, по-перше, він не мав підстав для сумніву у висновках Окружного суду про вразливість доньки заявниці і що вона добре адаптувалась у прийомній сім'ї. Однак ЄСПЛ визнав, що Окружний суд не надав жодних міркувань про те, що ці фактори, які мають безпосереднє відношення до справи, становили щось виняткове, яке виправдовувало розрив усіх зв'язків між заявницею та її донькою.

Окрім того, що стосується твердження Окружного суду про те, що прив'язаність між заявницею та її донькою була дуже обмежена, ЄСПЛ зазначив, що на час поміщення під опіку доньці заявниці було лише 9 днів і таке поміщення позбавило їх можливості проявити будь-яку дійсну прив'язаність.

До того ж ЄСПЛ зазначив, що рішення про надзвичайну обмеженість контактів заявниці з донькою було прийнято, виходячи з того, що опіка буде мати довготривалий характер, хоча жодних вказівок, що органи влади вживали будь-які кроки для перегляду режиму контактів під час перебування доньки в прийомній родині, не було.

Що стосується акценту Окружного суду на необхідності обмеження процесуальних прав заявниці, то ЄСПЛ висловив застереження, що процесуальні права біологічних

батьків разом із їхнім правом на доступ до провадження з метою скасування рішення про опіку чи обмежень контакту з їхньою дитиною, становлять невід'ємну частину їхнього права на повагу до сімейного життя, гарантованого статтею 8 Конвенції.

У своїй оцінці наведеного ЄСПЛ врахував той факт, що рішення про усиновлення головним чином ґрунтувалося на оцінці того, що буде відповідати найкращим інтересам доньки заявниці в майбутньому. У цьому контексті ЄСПЛ не вбачив підстав для сумніву в тому, що відсутність будь-яких дійсних зв'язків між дитиною та її біологічним батьком / матір'ю може швидше за все зменшити негативні фактичні та емоційні наслідки усиновлення як для дитини, так і для батька чи матері. Однак, у світлі надзвичайно обмежених наданих контактних прав та повної відсутності будь-яких спроб упродовж років перебування дітей у прийомних родинах протистояти ризику роз'єднання біологічної родини, Суд у цій справі не вважав, що національні органи влади мали обґрунтовувати своє рішення про усиновлення відсутністю зв'язків між дитиною та батьками.

ЄСПЛ зіслався на низку рішень Верховного суду Норвегії після ухвалення Судом рішення у справі *Strand Lobben and Others* (32783/13) і вказав, що він усвідомлює, що його підхід у таких справах може відрізнятись від підходу, застосованого службами й органами соціального захисту дітей (зокрема й судів), які, приймаючи відповідне рішення, мають вирішувати, що робити з дитиною (та її родиною) на основі становища дитини та її родини, в першу чергу враховуючи майбутнє. ЄСПЛ підкреслив, що це було наслідком різниці в підходах, притаманних кожній відповідній ролі, причому Суд оцінює в межах обсягу поданої заяви, чи держава-відповідач діяла згідно зі своїми зобов'язаннями за Конвенцією. ЄСПЛ підкреслив, що він повністю погоджується з тим, що Верховний суд Норвегії від самого початку надавав особливе значення службам соціального захисту дітей, Раді й далі національним судам з урахуванням усіх відповідних вимог за статтею 8 Конвенції з метою уникнення помилок та недоліків, які неможливо буде усунути на більш пізньому етапі.

Насамкінець ЄСПЛ визнав, що провадження, у якому було санкціоновано усиновлення доньки заявниці та надані причини для вжиття оскаржуваних заходів у цьому провадженні, відображали факт того, що (i) було приділено недостатню увагу меті такого поміщення, щоб воно мало тимчасовий характер і ця сім'я була возз'єднана; (ii) недостатньо враховано позитивне зобов'язання держави із вжиття заходів, спрямованих на збереження сімейних зв'язків тією мірою, наскільки це можливо.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 22 грудня 2020 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.